

UJVÁROSSY LÁSZLÓ

Fehéren feketén

Moldvay Katalin experimentális művészete

Művészet

UJVÁROSSY LÁSZLÓ (1955, Ditró) Munkácsy-díjas vizuális művész. A Partiumi Keresztény Egyetem tervezőgrafika-tanára, az egykori Kelet–Nyugat, majd a Várad grafikai tervezője. Kutatási területe a vizuális kommunikáció, ebben a témakörben hat könyve jelent meg. Kurátori és alkotói munkáival hazai és külföldi tárlatokon szerepel. A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

A művész magában hordoz számtalan emléket, ezek többnyire vizuális képmozaikok. Megfejtésükhöz lélektani analízisre lenne szükség ahhoz, hogy lelkében a múzsák anyja, Mnemoszüné által ajándékozott viasztáblán lássuk emlékezetének tisztább vagy homályosabb karcolatait¹. Az emlékképekre azért lenne szükség, hogy megtudjuk Katalin alkotási folyamatainak titkát, az anyagtársításokból adódó másodjelentéseket és egyáltalán azt, hogy

1. PLATÓN, Theaitétosz (Kárpáty Csilla fordítása) 191. d, in *Platón összes művei II.*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1984. 1017.

miként kerülhetett szellemi rokonságba a szürrealizmus szabadságával.

Egy másik költői feltevés, hogy művészünk előző életében dadaista alkotó volt, és az eddigi élete során emlékezve újra tanulta azt, amit már tudott. Mindennapi tárgyakat „értelmetlen kollázsok”-ba, tér-konstrukciókba rendezett, rajzokra, fotókra textilanyagot, spárgát, gombot applikált. A „szürreáliák” illetően gyakorlatának vizsgálata a pszichológus szerint „nemcsak esztétika, nemcsak művészi kritériumoknak az elemzése, hanem beállítódás, szemlélet, kalauz is a világ megítélésében, s valamiképpen az életmód mintája”².

De ne szaladjunk ennyire előre, Moldvay Katalin eddigi alkotói pályája éppannyira izgalmas, mint „abszurd álmainak” kivetülései. Szatmárnémetiben született, tanulmányait 1980-ban a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Intézet grafika szakán végezte, majd kihelyezése után szülővárosában dolgozott, az Északi Színház díszlet- és jelmeztervezőjeként. Már 1984 óta Németországban él, de közben hosszabb-rövidebb ideig az Egyesült Államok északnyugati hegyvidékein erdőinstallációkkal foglalkozott, lappföldi, izlandi útjai során pedig szintén a természetben alkotott, és 1993–2019 között az ausztriai Alpokban dolgozott. Jelenleg a baden-badeni Kunstwerkstatt – Museum Frieder Burda intézet docense.

Már egyetemi hallgatóként rendhagyó alkotásokkal lepte meg tanárait, például sokszorosított grafikai lapokra gombokat varrt, így a nyomtatott metszet hordozófelületét egyedi autonóm tárggyá alakította át. A nemzetközi szcénára lépve éppúgy, mint diákként, sablonok és konvencionális megoldások helyett, megérzéseire hallgatva, a textil és a grafika vagy a színházi kellék (díszlet, jelmez) és az environment, installáció közötti interdiszciplináris médiumokat kutatta. 1993-tól majdnem negyven egyéni kiállításán a tárgykészítésen, az installáción kívül a fényképezést és nem utolsósorban az irodalom és a zene iránti lelkesedését hozta közönségközelbe. Ez utóbbit bizonyítja a Donaueschingenben rendezett kortárs zenei fesztiválokön való önálló bemutatkozása is. Az SWR Rádió- és Televízió-társaság megbízásából erdőinstallációt hozott létre (1993, Kortárs Zenei Fesztivál, Donaueschingen), Jorge Lopez *Az elfeledett ősök árnyéka*i című zenekari darabjának ősbemutatójához (1996, Klang-

Állapotok / Összefonódás, 2019, kitömött vászon, textil, lánc, fa, 200 × 100 × 50 cm

34

2. MÉREI Ferenc, „...vett a füvek-től édes illatot”, *Művészeti pszichológia*, Műzsák Közművelődési Kiadó, Budapest, 1986. 10.

*Tényleg, 2016,
szögesdrót, fa, bőr,
akril, 120 × 65 × 15 cm*

forum Wien) karmesteri maszkruhát, Vinko Globokar zenekari művéhez (2002, Kortárs Zenei Fesztivál, Donaueschingen) szögesdrótos térinstallációt, Jorge Lopez *Hin zur Flamme!* (A láng felé) című zenekari akciójának ősbemutatójára (2002, Zenei Fesztivál, Bozen) maszkot, kosztümöt, és objektet készített.

Kevés Erdélyből kitelepedett művész kolléga mondhatja el magáról, hogy díjazta őt a nyugati kultúrpolitika. Moldvay Katalin ezen kevesek közé tartozik (1994: Lovis Corinth támogatási díj, Esslingen; 2007: Künstlerin in Baden-Baden, a város díja; 2009: a 18. Karlsruhei Művészeti Vásár II. díja; 2010: a Karlsruhei Regionális Tanács támogatási díja).

Műalkotásait nálunk az experimentális művészethez tartozónak tekintik, a művész magában hordozza a hajdani avantgárdok lázadó szellemét. Nyelvezete, akár az Aragon verse: „Öngyilkosság/ a b c d e f / g h i j k l / m n o p q r / s t u v w / x y z”³, irracionális, s a „véletlen szabályai” szerint abszurd eszközeivel közöl. A szükségszerű összefüggések világa helyett „szubjektív, összeegyeztetetlen”⁴ kombinációkkal alkot. A fentiek értelmében munkásságára jel-

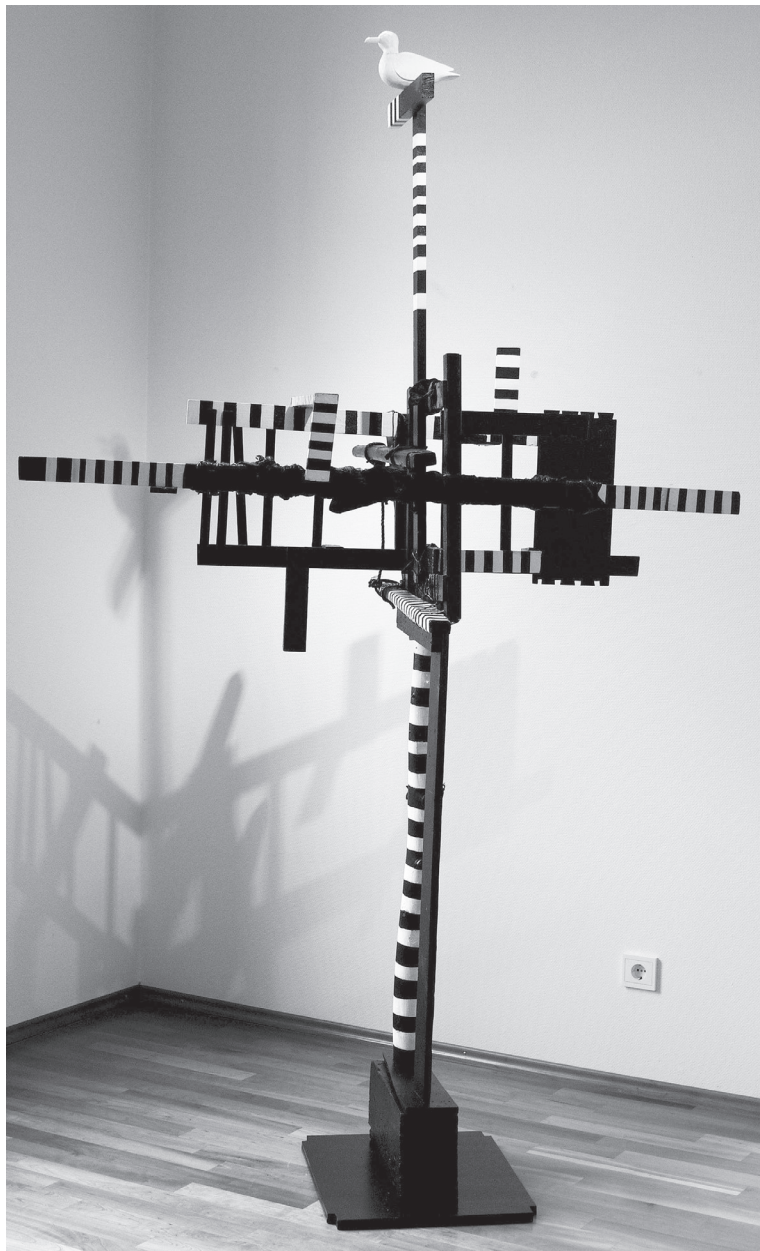
3. BALOTÁ, Nicolae, *Abszurd irodalom*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1979. 240.

4. T. KAPTYERJEVA, A dadaizmus és a szürrealizmus, in Vanszlov, V. V. – Kolpinszkij, J. D. *A modernizmus, A fő irányzatok elemzése és kritikája*, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1975. 250.

*Mellékhatás 1., 2010,
kitömött vászon,
filc, baba,
200 × 100 × 75 cm*

lemző a színeket megkerülő puritán fekete-fehér polaritás, a fehérnek a fekete kontrasztja, ami majd minden művét áthatja, lásd a földi lét fekete vízszintes kötelékébe tekert próbababa *Mellékhatását* (2010), a fehér végtelenbe mozgó organikus agy-vonalat. A kitömött vászonból létrehozott tekervény, mely a képzelt szellemi szabadságunk másként

„Oh, meine Seele war ein Wald”, 2012,
akril, köté, fa, 210 × 120 × 70 cm

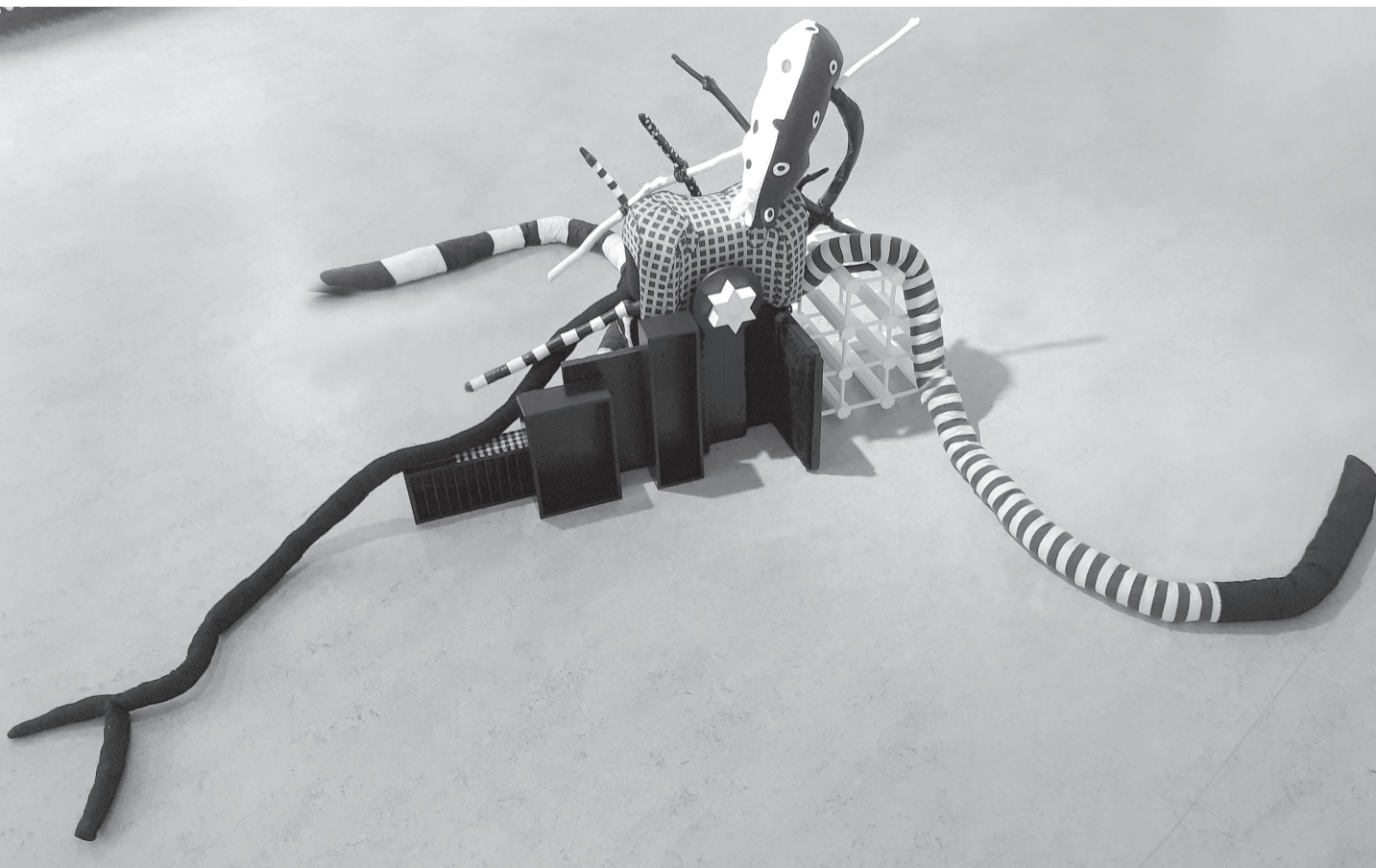
gubancolt képződménye, álma segítségével a valóságtól elrugaszkodva „valóságfeletti.” Látszólag a gondolat szabad szárnyán tekereg, pedig az is csak, akár a gordiuszi csomó, egy véges kötelék. Műve elgondolkoztat: Létünk térben és időben behatárolt, csak a gondolat szárnyán vagyunk szabadok. Vagy már úgy sem?

A 2012-ben alkotott „O, meine Seele war ein Wald“ (Ó, sűrű erdő volt a lelkem) című, fából készített objektjének inspirációs forrása Else Lasker-Schüler *Most elszunnyad a lelkem* című megzenésített versének második sora. Az irodalmi és zenei mű hatására a vihar által kidöntött sűrű erdő ágain csüngő szerelem is lábujjhegyen elszunnyadt,⁵ és a tárgy, mint egy megmaradt „hajótest”, a lélekgalambbal árván keresztbe kötözve áll a fikció erdejében. A geometrikus struktúrával jelképezett halál és a lélekmadár újabb ellentétre épített merengő alkotás, műfajában és stílusában is hasonló módon folytatja az *Eltérítés* (2015) című, fából, textilből, kötélből összerakott environment. Kérdésemre, hogy művét mi motiválta, Katalin azt felelte: a Hieronymus Bosch műveire emlékeztető szorongás, vonzás, taszítás hangulatában volt, az *Eltérítés* elkészítésekor ezeket az egymásnak ellentmondó érzéseket próbálta gunyorosan eltelni. Alkotását szemlélve úgy vél-

5. Else LASKER-SCHÜLER *Most elszunnyad a lelkem* című verse Hajnal Gábor fordítása a világhálón.

hetjük, itt kezdődhetett a racionális és nem racionális határának elmosódása, ezt a fajta hogyléte transzcendentális „belső vezérlésű”⁶ kreativitásnak nevezi Mérei Ferenc pszichológus, író és pedagógus. Az alkotók nagy része számára ismerős ez az állapot, amikor a spontán megnyilvánulások értelmét csak az alkotási folyamat befejeztével értheti meg a szerző. Ebben a fogalomkörben említhetők

elképzelésemet profi módon valósítja meg. Így az eredmény tízperces »hangkompozíció« lett, mely mind-egyre ismétlődött. Az eredeti hangokat mikrofonnal, az üvegtartály szájában vettük fel. Az elején a valódi zaj felismerhető, aztán ritmikusan,

az *Állapotok* (2016–2019) sorozatának darabjai, a *Pillanat* (2016) vagy a *Tényleg* (2016–2019) című kompozíciói.

A tételes ellentétek folytatódtak a következő évben készített *Kontraszt* (2016) című hanginstallációjában is. Ennek hanganyaga a gyűjtőkonténerbe dobált törött üvegek zöreje volt. „De mert nem vagyok zenész – válaszolta megkeresésemre –, megkértem egy hangmesternő ismerősömet, hogy az

brutálisan felgyorsul, felerősödik, hogy végül teljesen elidegenített térben visszhangzó, lecsendesülő zörejként elhaljon. A hangszórók pedig különböző nagyságú, mélységű bekötött dobozok voltak, fekete lyukakkal. Mivel fény nem világíthatott be a dobozokba, úgy tűnt, hogy a fekete

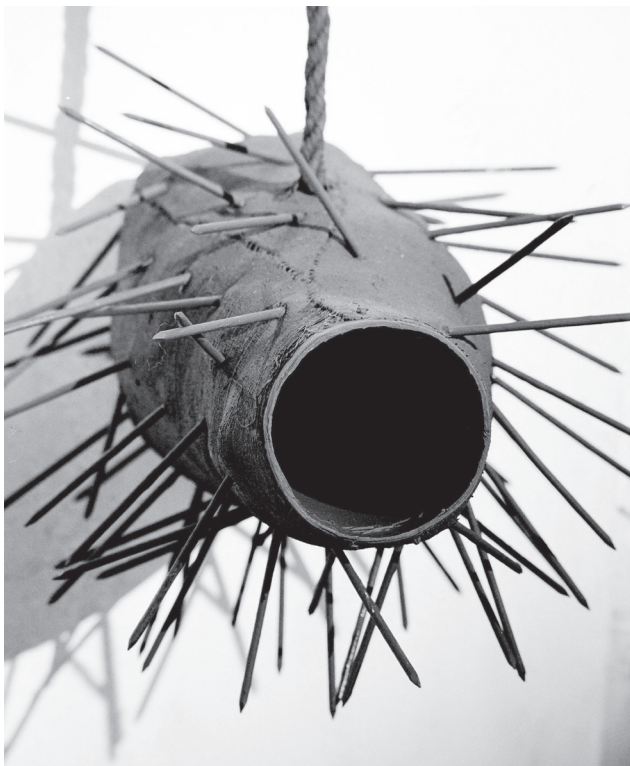
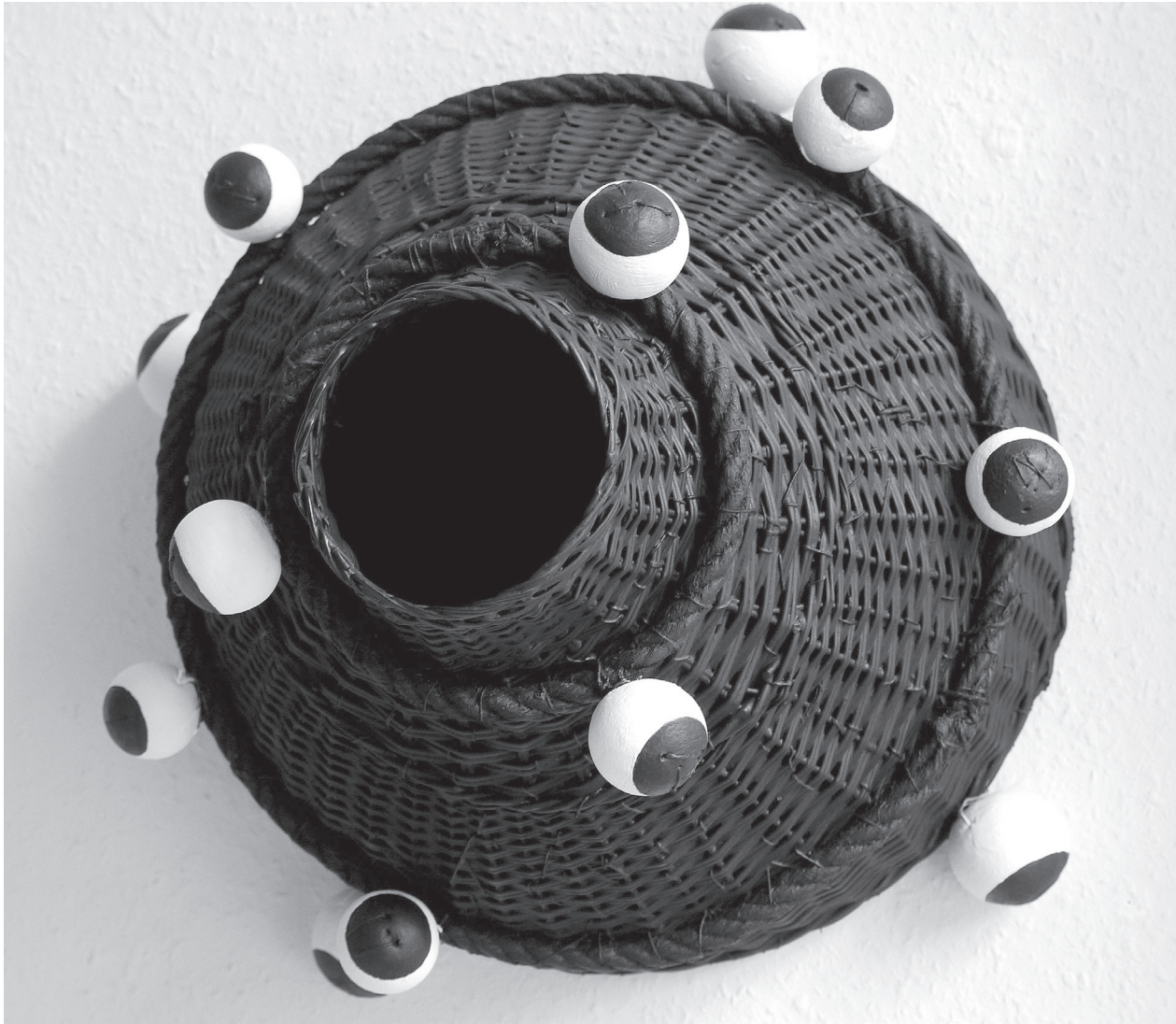
Eltérítés, 2015–2019,
fa, textil, köté,
200 × 200 × 85 cm

Pillanat, 2016,
fafonat, akril,
45 × 45 × 35 cm

Az Állapotok c.
sorozatból, kitömött
lennászón,
szegek, akril

38

6. MÉREI Ferenc: „...vett a füvek-től...”, 14.

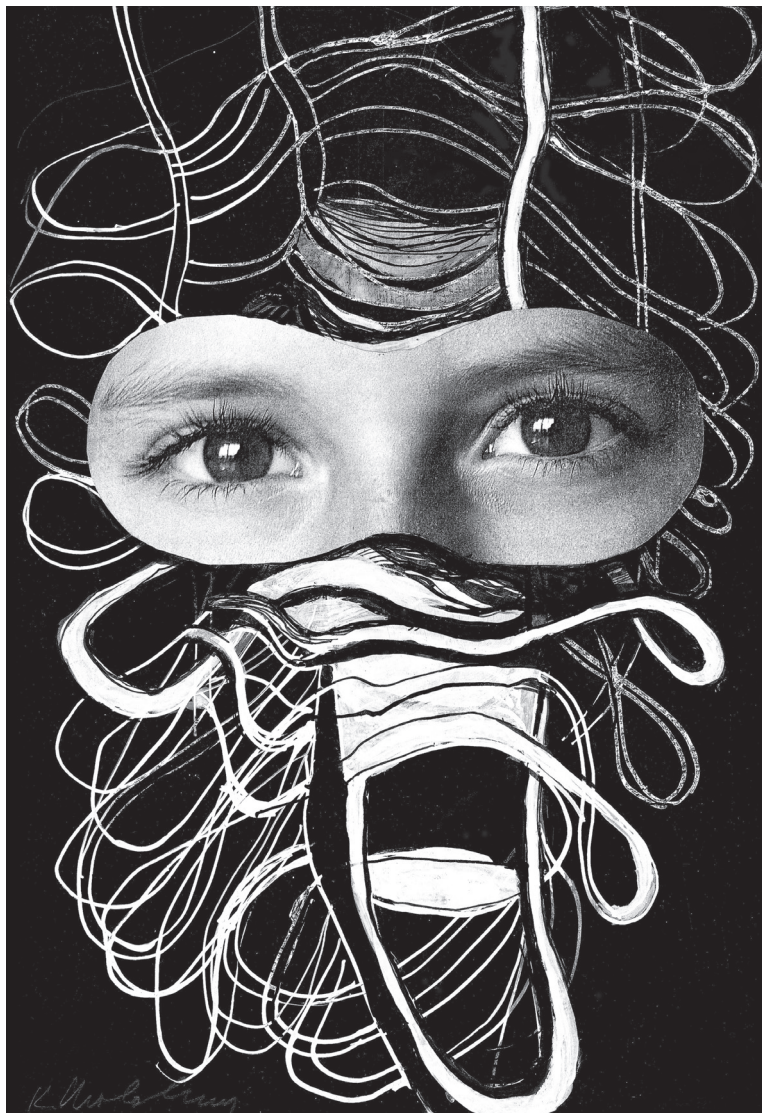

lyukak végtelenek, a dobozokból áradt a titokzatos fekete... Időközben rájöttem, hogy hangtalanul még hangosabb a fekete lyukakból kiáradó végtelen CSEND.” A hangszóródobozok és a drótok ellentéte, valamint a fehér mértani testek külső formája és a belső fekete lyukak összeütközése is azt bizonyítja, hogy a művész a valóságot a „belső szemlélet”⁷ segítségével próbálja megismerni.

Az álarcok is a külsőt takarva viseljük belső tulajdonságairól vallanak, lásd a *Maszk* (2018) külső, görbe vona-

7. Bergson koncepciója, T. KAPTYERJEVA, A dadaizmus és a szürrealizmus, in Vanszlov, V. V. – Kolpinskij, J. D. *A modernizmus, A fő irányzatok elemzése és kritikája*, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1975. 259.

lakkal rajzolt kifejező „lélekbuboréka” – ami a tudatalatti gesztusán keresztül mutatkozik meg – és a szempár szuggesztív megfejthetetlen ellentétét; mint egy szemüveg, felfedi a személy látható reprezentációját. Ezt ismétli meg újra a szerző a *Meglepetés* (2019) című kollázsán, azzal a különbséggel, hogy a haj részét a fekete mezőben a kaktusz fényképével tölti ki, és a szem horizontja alatti fehér részre pontokkal nyomtatott szövetet varrt. Itt a fekete üresség csendje mélyebb, és a személy megközelítése szinte lehetetlen, hiszen a kaktusz tüskéi védik a Nőt.

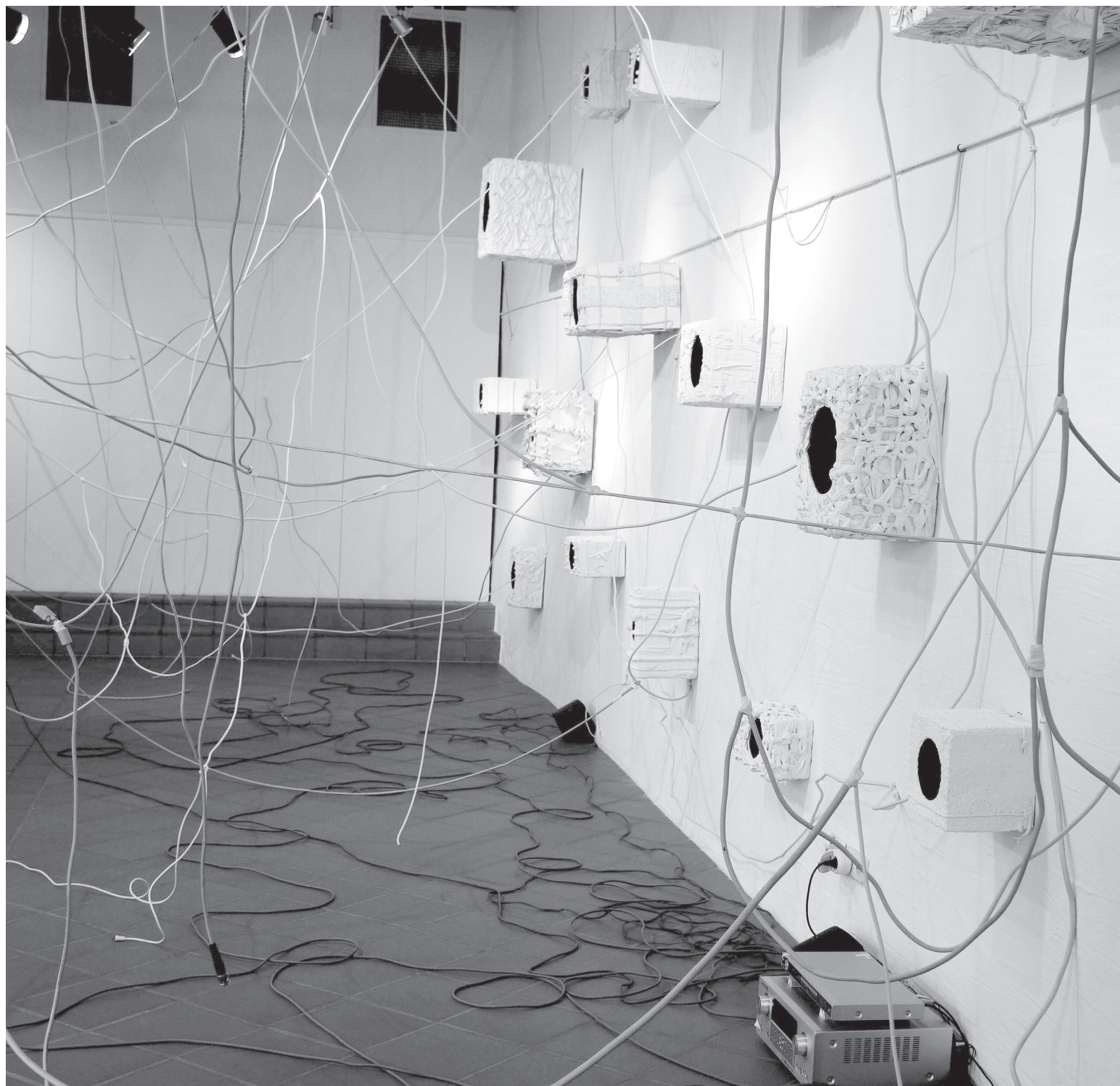

Maszk, 2018,
tus, fotó, 21 × 31 cm

Katalin több alkotása a cenzúra nélküli véletlen élményéből született, így a hajdanán Szatmárnémetiben egy ház padlásán talált régi üvegklisés, az analóg fényképezéshez használt negatívot és a rajta látott pöttyös ruhás hölgyet alkotásaiban többször montírozta. Az *Identitás I.-ben* (2019) például ikerhelyzetben, az utazás jelképeként fekete alapon sakk-paplannal, majd az *Identitás II.-ben* (2020) a képrendezést fenntartó ellentétben úgy alkalmazta, hogy szintén egy fekete alapú képen belül a sok apró körből álló, az arcot takaró temérdek téli fülőkének (Flammulina velutipes) a fotóját és a talált fotón levő nő visszafogott fehér dekoratív foltját egymással egyensúlyba hozta. Az elhalt faanyagon is megélő igénytelen élősködő, a képen bizarr „fej-gomba” (a fej és a gomba társítása) a sakkasztalon lépkedő hölgy fejére kerülve meglepetést okoz. Mint ahogy vizuális meglepetés az is, amint a „fülökébe borult” fej és a sakkjátzsma négyzetes tér-idő felülete ellenpontozódik.

Újfént Méreire hivatkozom: „Feltárni csak úgy lehet valamit, ha megéli az ember.”⁸ Azt nem tudhatjuk, hogy Moldvay Katalint az élménygyűjtés kalandvágya vonzotta-e, vagy egyszerűen csak menekült a város zajától, a fogyasztói örületől, a közösségi média megosztóoldalaitól való függőség járványától, ellenben az

8. MÉREI Ferenc: „...vett a füvektől...”, 12.

*Kontrasztok, 2016,
hanginstalláció, kábel, bekötözött kartondobozok,
akril, kb. 900 × 500 × 100 cm*

osztrák Alpokban, 1400 méteres magasságban biztosan harmonikus csend élményével töltődött fel. A sötétben pedig az úr közelsége mindenképpen megérintette, és Godot-ra várva talán megtalálta azt, amit keresett. Többek között a 2019-es varrott fotogramon látható pöttyös ruhájú kicsi lányt, aki igazi őslakosa az Alpoknak – írja.

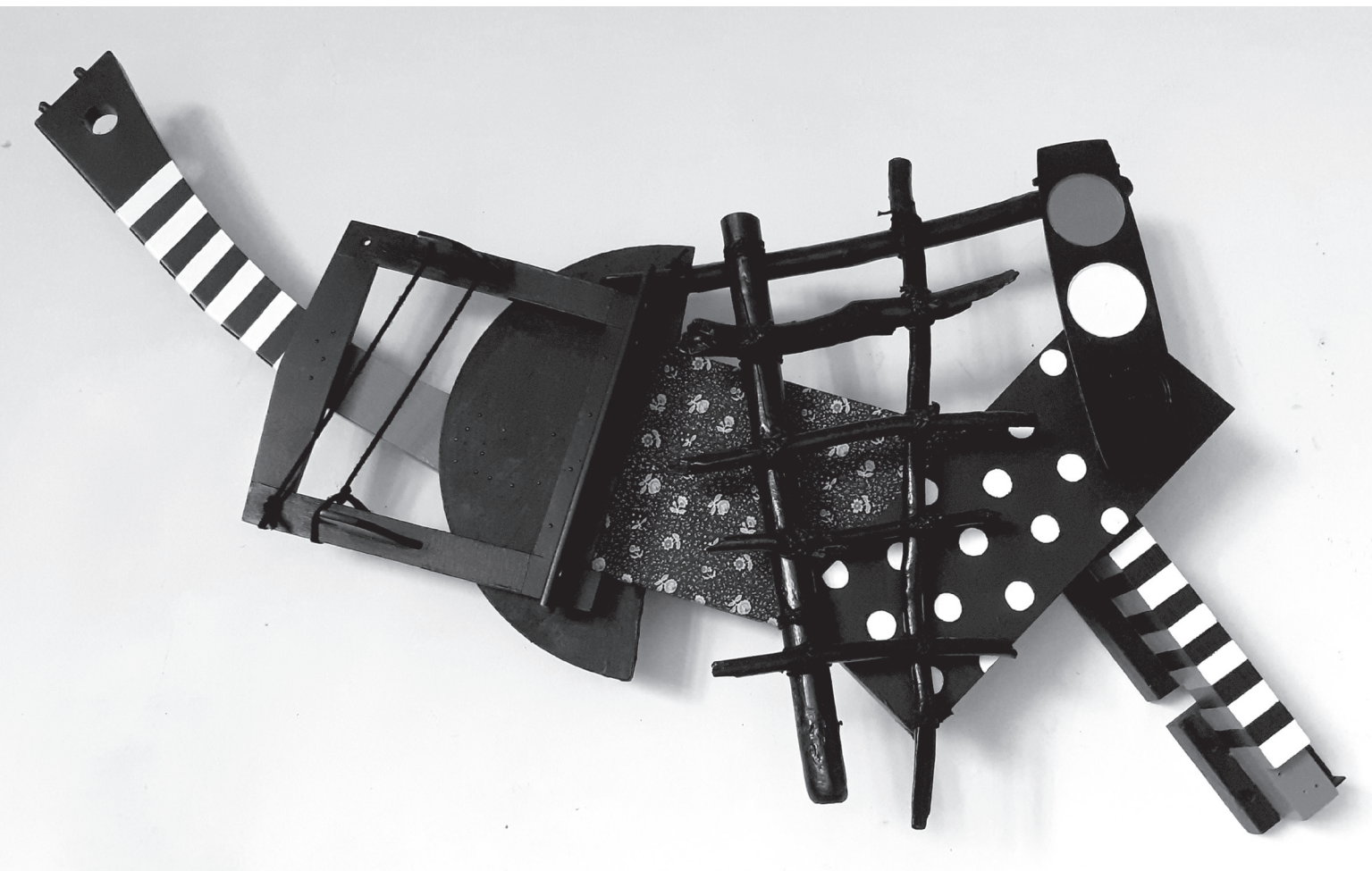

*Meglepetés, 2019,
tus, fotó varrva, textil,
45 × 60 cm*

*Identitás I., 2019,
tus, fotó, 30 × 25 cm*

*Identitás II., 2020,
akrilfesték, fotó, varrás,
50 × 70 cm*

*Cím nélkül, 2018,
fa, akrilfesték, kötéL,
105 × 150 × 25 cm*

*Pöttyös ruhás kicsi lány, 2019,
fotogram, fotó varrva, 30 × 40 cm*